

25 *Новаковић* (Зсп. 416) погрешно помиње: „1 децембра“ и нема годину. *Miklosich* (*Monumenta serbica* 128) издао је добро.

26 За датум: *Љ. Ковачевић*, *op. cit.* Годишњица III 440 и *др. Теодор Тарановски*, *Историја српског права у немањинској држави* I, 1931, 174—5.

27 О датуму ср.: *Стијан Новаковић*, Ново Брдо и Врањско Поморавље у историји српској XIV и XV века Годишњица III, 1879, 290 н. 1 и *Љ. Ковачевић*, Годишњица III, 440, као и *Соловјев*, *ОСп.* 152 н. 1.

28 Ово је био заиста усиљен марш, с обзиром на зимско време и терен. *Владимир Никוליћ-Земунски* (Цар Душан, 1927, 179 у нап.) мисли да је Душан имао ову маршруту: Неретва—Косовска Митровица—Вардаром на Солун, или: Зета—Морача—Драч—Виа Егнација—Солун.

29 О овој повељи (манастиру св. Богородице у Архиљевици) постоји врло велика литература. Сама повеља не подлеже сумњи, али је спорна година и индикт, јер је датирана 10 августа 1354 г., али се у повељи помиње патријарх Сава, који је патријарх тек од новембра 1354 г. Сву литературу о овој повељи, с разним мишљењима, прикупио је *Св. Станојевић* (*Студије о српској дипломатици* Глас 161, 1934, 46-50). Станојевић се домишљао да је цар Душан наредио под Скопљем 10 августа да се напише Дејану повеља за цркву у Архиљевици, али да је повеља написана доцније кад је већ био патријарх Сава, те да би повеља била писана између новембра 1354 и 31 авг. 1355, ако не и доцније. *Соловјев* је узео (*Гласник Ск. н. д.* II 31, 32 н. 2) да је ова повеља из 1355 г., пошто је исти састав сабора који је био и на Овчем Пољу, али није дао јаснију документацију.

И мени изгледа сад сасвим сигурно да је ова повеља из 1355 г. Ево по чему: Пре свега, ту се помиње патријарх Сава, а за тим, што је од особите важности, 14 августа 1354 г. Душан је био под Рудником, на Брусници, где је издао једну повељу Хиландару (Зсп. 428). Немогуће је, дакле, и замислити да се Душан бавио 10 авг. под Скопљем, а већ 14 под Рудником. Душан је у тај мах био на војном походу против Мађара (Јиречек 303). Сем тога, повељу на Брусници писао је логотет Георг, а повељу под Скопљем логотет Гојко. Најзад, ако не би било сувише смело, може се допустити могућност да је година написана *SWAK*, место *SWAG*. Индикт, ипак, још увек остаје нетачан

Миодраг Ал. Пурковић

ПРИЛОШЦИ СРЕДЊЕВЕКОВНОЈ СРПСКОЈ ИСТОРИЈИ

1) *Урошиц, син краља Драгутина*. У изворима има врло мало података о Драгутиновом сину Урошицу. Рођен је око 1285 г. Ево по чему: У капели Ђурђевих Стубова код Новог Пазара, живописаној 1282—83 г., не налази се његов портрет (Светозар Радојчић, *Портрети српских владара у средњем веку* Скопље, 1934, 27). Значи да он тада још није био рођен. У цркви у Ариљу, међутим, Урошиц је насликан поред брата Владислава (Радојчић *op. cit.* 33). У Ариљу Урошиц је приказан као дечко од десет, једанаест година. Како је Ариље живописано 1296 г., Урошиц би био рођен око 1285 г. Летописи и родослови помињу његову „добродетелност“, због чега је чак и миро точио (Љуб. Стојановић, *Стари српски родослови и летописи*, 1927, бр. 77, 127, 147, 555, 568).

Током 1309 г. вођени су преговори да се један син краља Драгутина ожени ћерком трансилванског војводе Владислава Апоре (Миодраг Ал. Пурковић, *Авињонске папе и српске земље* Пожаревац, 1934, 17), али није јасно да ли је то имао да буде Урошиц. По речима Данилова настављача, Драгутин је устао на брата Милутина, желећи да га збаци и да престо преда сину Урошицу (Ђ. Даничић, *Животи краљева и архиепископа српских*, 1866, 357). То је мало чудно. Владислав је, зна се, био старији син, био је жив и, у колико је познато, у пе-

правним односима с оцем. Барски архиепископ Гијом Адам (*Recueil des historiens des croisades, documents arméniens* II, 1906, 437) бележи да је Драгутин хтео да освоји престо за сина Владислава.

Зна се још само да се Урошић замонашио и да је као монах носио име Стефан (*Archiv für slavische Philologie* 23, 1901, 631). Није извесно кад је умро. Драгутин на смрти „увештавлаше“ своју жену, сина Владислава и „силне“ своје државе како да живе после његове смрти (Данило 50). Урошић се не помиње међу присутнима. По томе би се, можда, смело наслућивати да је умро пре оца. Умро је месеца марта (Љуб. Стојановић, *Стари српски записи и натписи* III, 1905, бр. 5018) и сахрањен је у Ариљу.

2) *Краљица Јелена, жена краља Уроша, живописана је још за живота као монахиња.* У својој расправи „Градачка црква, задужбина краљице Јелене“, архитект М. Злоковић, дотакао се и питања монашке фреске краљице Јелене у Градцу, па напоменуо како „ничим није доказано да је поменута фреска настала непосредном вољом Јеленином, нити пак за време њеног живота“ (*Гласник Скопског научног друштва* XV—XVI, 1936, 76 н. 33). Он је то напоменуо зато што смо се др. М. Кампанин (Портрет једне српске краљице, *Време ускршњи* број 1931) и ја (Авиџонске папе и српске земље, 1934, 12 у нап.) скептички изразили о Јеленином апсолутном католичанству. Злоковић је остао при пријем схватању да је она била и остала католикиња (I. с 75—7).

Кад бисмо и допустили да Градац није живописан за Јеленина живота, зна се поуздано за Јеленина два монашка портрета, оба рађена за њена живота. Она је насликана у капели Ђурђевих Стубова код Новог Пазара, која је живописана 1282—83 г. (Радојчић, *Портрети српских владара у средњем веку*, 1934, 27). Други њен монашки портрет налази се у цркви у Ариљу, живописаној 1296 г. (Радојчић, *op. cit.* 32).

Пошто смо сигурни да имамо Јеленине монашке портрете на двадесет, па и тридесет година пре њене смрти, онда је сасвим прелевантно да ли ће њен градачки портрет бити један прилог више за ту потврду. Ја сам желео да укажем како ме портрет краљице Јелене као православне монахиње, поред других околности, одводи од уобичајног схватања и јако истицањем Јелениног католичанства и да се о њеном католичанству мора говорити с више опрезности и резерве (Авиџонске папе 11—2). Али се ни Злоковићево тврђење да се ничим не може доказати како је градачки портрет краљице Јелене постао за њеног живота, не може бранити и одбранити. Архиепископ Данило пише како се Јелена много старала око зидања Градца (Данило 75—6), радовала се што је завршила манастир и осветила, окупила калуђере, па дословно које: „И сама (јеште) в животе својем исплни дом с пресветије (Богородице) всаким доволством“, давши божанствене књиге, свете сасуди, иконе, завесе, и најзад села. (Данило 79). А све то не би могло да се учини да манастир није био дефинитивно готов.

Околност што је Градац зидан под изразитим утицајем запада не говори ништа о Јеленином католичанству. Ми смо имали и пре и после тога (Студеница, Бањска, Дечани) црквене грађевине на којима се осећа утицај запада. Али факат је да је Градац православни манастир и да је Јелена сликана као православна монахиња. Њу још сахрањује и православно свештенство. То не треба губити из вида кад се говори о Јеленином католичанству.

3) *Још о српском национализму у средњем веку.* Ст. Станојевић истакао је правилно да српски национализам није новијег датума, него да је национализма и љубави према родној грудии било код Срба још

у средњем веку и за то изнео неколико доказа (Из српске прошлости, 1923, 115—7). Тим примерима додајемо и ове:

Кад је Немења изишао пред сабор са жељом да абдицира и да се замонаши, учесници сабора молили су га да бар остане у свом манастиру, јер „каква ти је похвала“, говорили су му, „да као странац у туђини скончаш свој живот?“ (Теодосије, изд. Ђ. Даничић, 1860, 38). Архиепископ Арсеније говорио је краљу Владиславу, како није лепо да Сава лежи у туђини, кад има своју отаџбину и цркву (Теодосије 203). У служби преноса тела св. Саве из Трнова у Милешеву има неколико места која говоре о национализму (Гласник 63, 1885, 23, 26, 27, 30—1, 33, 35). Краљ Стеван Дечански бринуо се много да не умре у туђини (Данило, изд. Даничић, 1866, 165). Када је Душан, желећи да се склони од оца, позвао своју властелу да пођу с њим у туђину, ови су одговорили да више воле да остану у својој земљи, па ма их чекала и смрт, него „јакко и пленници или странци пришлици да обрете се на земљи чуждеи“ (Данило 212).

Миодраг Ал. Пурковић
